

בענין חיובי נזיקין באוסר ממון חבירו

א. תלמוד בבלי בבא קמא ד:

תני ר' חייא, כ"ד אבות נזיקין: תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה, וגנב, וגזלן, ועדים זוממין, והאונס, והמפתה, ומוציא שם רע, והמטמא, והמדמע, והמנסך, והני תליסר הא עשרים וארבעה. ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני? בממונא קמיירי, בקנסא לא קמיירי.

ב. תלמוד בבלי גיטין נב:

מתני'. המטמא, והמדמע, והמנסך, בשוגג - פטור, במזיד - חייב. גמ'. איתמר: מנסך - רב אמר: מנסך ממש, ושמואל אמר: מערב. מ"ד מערב, מ"ט לא אמר מנסך? אמר לך: מנסך קם ליה בדבריה מיניה. ואידך? כדברי ירמיה, דא"ר ירמיה: משעת הגבהה הוא דקנה, מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך. ולמאן דאמר מנסך, מ"ט לא אמר מערב? אמר לך: מערב היינו מדמע. ואידך? קנסא הוא, ומקנסא לא ילפינן.

ג. רש"י שם

היינו מדמע - שמערב בהיתר דבר האוסרו וכיון דשמעינן דקנסוהו רבנן ה"ה דילפי' מיניה למנסך ולא אצטריך למתנייה אבל השתא דמנסך ממש איצטריך למתני' דלא תימא קם ליה בדבריה מיניה ופטור. [קנסא הוא] - מטמע ומדמע דבמזיד חייב קנסא הוא דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. וקנסא מקנסא לא ילפינן - דהא לאו דינא הוא והיכא דקנוס קנוס והיכא דלא קנוס לא קנוס ולהכי אצטריך מנסך.

ד. תוספות ר"ד בבא קמא ד:

והמנסך כתב המורה ליכא. למימר שעירבו ביין נסך דלא קא חסרי' ולא מידי דהא מזבין ליה כוליה בר מדמי יין נסך. ואינו נראה לי דמדמע נמי מזבן לכהנים. אלא פסידא הוא דכהנים מזלזלי וזבני ה"נ עכו"ם מזלזלי וזבני ובפ' הניזקין פליגי ביה רב ושמואל. דרב אמר מנסך ממש ושמואל אמר מערב והתם מפרש טעמייהו:

ה. תלמוד בבלי גיטין נג.

אמר חזקיה: דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד - חייב; מאי טעמא? היזק שאינו ניכר שמיה היזק, ומה טעם אמרו בשוגג פטור? כדי שידוע. אי הכי, אפילו במזיד נמי! השתא לאוזוקי קא מכיין, אודועי לא מודע ליה? ור' יוחנן אמר: דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד - פטור; מאי טעמא? היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, ומה טעם אמרו במזיד חייב? שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו, ואומר פטור אני.

ו. שלטי הגבורים בבא קמא א:

נראה בעיני שניסוך הוא על אחד משני דרכים או שניסך היין ממש לעבודת כוכבים או שעירב יין נסך גמור ביין כשר שע"י התערבות זה אסרו בהנאה וכן פסקו כל הפוסקים. וצ"ע בדברי רש"י דהכא דחק עצמו לפרש דמנסך ר"ל שניסכו לעבודת כוכבים אבל ליכא לפרש ניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קחסריה ולא מידי דהא מזבין ליה בר מדמי יין נסך שבו דמשמע מדבריו דיין נסך עם יין כשר אינו אוסר בהנאה ואיהו גופיה פ' בתרא דע"ז פסק דיין נסך עם יין כשר אסור בהנאה בכל שהוא וכ"כ פ' הניזקין במס' גיטין. ודוחק לתרץ דהכא בסתם יינם קא מיירי דהרי ידוע הוא דעיקר המקום ששונו בו דין מדמע ומנסך מיירי ביין שנתנסך לעבודת כוכבים משמע ולישנא נמי דייקא וצ"ע:

ז. תלמוד בבלי עבודה זרה עד.

מתני'. יין נסך שנפל לבור - כולו אסור בהנאה; רשב"ג אומר: ימכר כולו לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו. גמ'. אמר רב: הלכה כרשב"ג חבית בחביות, אבל לא יין ביין; ושמואל אמר: אפי' יין ביין. וכן אמר רבב"ח א"ר יוחנן: אפי' יין ביין. וכן א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא: אפי' יין ביין. וכן א"ר נחמן אמר רבה בר אבוא: אפי' יין ביין. א"ר נחמן, הלכה למעשה: יי"נ - יין ביין אסור, חבית בחבית מותר, סתם יין - אפי' יין ביין מותר.

ח. תלמוד בבלי בבא קמא צט:

ההוא מגרומתא דאתאי לקמיה דרב, טרפיה, ופטריה לטבח מלשלומי דמי; פגעו ביה רב כהנא ורב אסי בההוא גברא, אמרו ליה: עביד בך רב תרתי. מאי תרתי? אילימא תרתי לגריעותא, דאיבעי ליה לאכשורי כר' יוסי בר' יהודה וטרפה כרבנן, ואי נמי כרבנן, דאיבעי ליה חיובא לטבחא, ומי שרי למימר כי האי גונא? והתניא: כשיצא, לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין, אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי, ועל זה נאמר: הולך רכיל מגלה סוד! אלא תרתי למעליותא, דלא אוכלך ספק איסורא, ומנעך מספק גזילה.

ט. שולחן ערוך חושן משפט שו, ד - ה

המולך חטים לטחון, ולא לתתן, ועשאן סובין או מורסן; נתן קמח לנחתום ועשאו פת נפולין; בהמה לטבח, וניבלה; בשכר, חייבים לשלם דמיהם. ואם שחט בחנם, אם היה טבח מומחה, פטור; ואם אינו מומחה, חייב. (והטבחים שלוקחין הכרכאות מן הכשרות, מקרי שכר, ואם נבלו חייבים לשלם) (טור).

במה דברים אמורים, שניבלה בוודאי. אבל אם עשה בה טרפות הפוסלה מספק, כגון ששהה במיעוט סימנים, פטור. וכן אם מצא הסכין פגום, והוא בדקו תחלה, כיון דאיכא למימר בעצם המפרקת נפגמה, לענין ממון לא מפקינן מספק. הגה: אף על גב דאנו נוהגין לאכסרו, אפילו הכי פטור ממומן, וכן נראה לי. ואף על פי שיש מי שחולק (תירומת הדשן סימן קפ"ו). ומכל מקום שכרו הפסיד, דדילמא בסכין פגום שחט (בית יוסף בשם רבינו ירוחם והרא"ש).

י. קונטרס דינא דגרמי

והדור לעיקרון דאמרן דהיזק שאינו ניכר פטור, אי קשיא לך טבח שקלקל אמאי חייב (צ"ט ב'), בשלמא הגרמה ועיקור היזק ניכר הוא אלא שהייה ודרסה הא לא ידיעא, לא קשיא דכיון שלא שחט כראוי השחיטה עצמה היא ההיזק, שאין זו שחיטה אלא כמתז ראשה בסייף הוי, והרי ניכר בין חיה לשחוטה, ואי קשיא לך א"כ מפגל נמי ליחייב דעיקר שחיטתו ליהוי היזק, איכא למימר כי אמרינן הכי הני מילי בפסולי שחיטה, שכל שעשה לה פסול בשחיטה לא שחטה אלא נבלה, אבל כל ששחיטתו כראוי ואיסור אחר גורם לה אין השחיטה כנחירה או כמתז ראשה בסייף, אלא השחיטה כשרה שהרי הוציאה מידי נבלה ואיסור אחר גורם לה ואינו ניכר בה, כנ"ל.

יא. תלמוד בבלי בבא קמא קיז.

אמר רבה: אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי. ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים, ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא, א"ל: דרי ואמטי בהדן, דרא ואמטי בהדיה; אתא לקמיה דרב אשי, פטריניה. א"ל רבנן לרב אשי, והתניא: אם נשא ונתן ביד - חייב! א"ל: הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא, אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא - מיקלי קלייה.

יב. תלמוד בבלי בנא קמא יז:

בעי רבא: דרסה על כלי ולא שברתו, ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מהו? בתר מעיקרא אזלינא וגופיה הוא, או דלמא בתר תבר מנא אזלינא וצרורות ניהו? תפשוט ליה מדרבה, דאמר רבה: זרק כלי מראש הגג, ובא אחר ושברו במקל - פטור, דאמרינן ליה: מנא תבירא תבר! לרבה פשיטא ליה, לרבא מבעיא ליה.

יג. רש"י שם

פטור - המשברו וחייב הזורק אלמא בתר מעיקרא אזלינן והואיל וסופו לישבר לכשינוח כמי ששברו הוא דמי.

יד. מלחמת ה' בבא קמא יא:

ויש דרך אחרת בפ' זו השמועה בעצמה והוא שנפרש ונאמר דרבה בתר בסוף אזיל והא דקאמרי' בגמ' ותפשוט ליה מדרבה הכי פירושא תפשוט דבתר בסוף אזלינן מדאמר רבה ובא אחר ושברו במקל פטור ולא אמר הראשון חייב דאי ס"ד בתר מעיקרא אזיל הל"ל הראשון חייב ואשמועינן רבותא ולא לימא דשני פטור דשני אפי' אזלת בתר בסוף פטור כיון שסופו להשבר ואין לו דמים עכשיו אלא ודאי מדאיצטריכא ליה פטורא דשני ש"מ דראשון נמי פטור דבתר בסוף אזלינן וזו קשה לדברי רבינו שלמה ומקצת המפרשים ז"ל שאמרו דמדרבה שמעינן דבתר מעיקרא אזלינן דהא אפי' אזלת בתר בסוף פטור שאין לו דמים לזה ומה ישלם.

טו. תוספות בבא קמא יז:

זרק כלי מראש הגג כו' - נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפשיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר דאי אזלינן נמי הכא בתר מעיקרא לא משכחת בצרורות ח"נ וסברא פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו.

טז. שולחן ערוך חושן משפט רלד, ב - ג

וכן השוחט פרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים, ומה שלא אכלו יחזיר לו הבשר והוא יחזיר לו הדמים. ואם מכרו הלוקחים בשר זה של טריפה לעכו"ם, או שהאכילוהו לכלבים, יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה, ויחזיר להם הטבח את המותר. וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה. אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום.

יז. תלמוד בבלי עבודה זרה נט:

אמר רב אשי: האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישאל בכוונה, אף על גב דלזבוניה לעובד כוכבים אחרינא אסור, שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים, מאי טעמא? מיקלא קלייה.

יח. חדושי הר"ן שם

ורב אשי פשיטא לי' דבסתם מגען לא מתסר אלא מדרבנן דאסור למשקל דמי ואפי' מההוא עכו"ם דנגע בי' דאי שקיל דמי יין נסך קא שקיל ולא דמי הזיקו שכיון שהוא מותר מן התורה ואין עליו שם ע"ז כלל יכול העכו"ם לומר לו אנא לא אזקתיך ולא מידי שהרי אין היין אסור עליכם אלא מפני גדר שגדרתם לעצמכם כדי להתרחק ממנו ואינו בדין שאהא נפסד בשביל כך. אבל כשנסכו לע"ז ממש מחייב בתשלומין דמקלא קלייה כיון דאסיק עלי' שמא דע"ז ואסריה בין לדידיה בין לאחרים שאיסורה של ע"ז אף בב"נ הוא נוהג ומשו"ה קאמר רב אשי דהאי עכו"ם דנסכ' לחמרי' דישאל בפירוש לע"ז שרי למשקל דמי חמרא מני' דמקלא קלי' וקא מייתי מנא אמינא לה

מדרבנן דאמרי דאדם אוסר דבר שאינו שלו. הילכך עכו"ם דנסכי' לחמרי' דישאל לא משום בנותיהם בלבד נאסר כדי שיהיה העכו"ם פטור מן התשלומין שאף משום ע"ז ממש הוא נאסר וכיון דמקלא קלי' חייב בתשלומין. אבל לר' יהודה בן בתירה ור' יהודה בן בבא שאומרי' שאין העכו"ם אוסר יינו של ישראל לאונסיה מאיסורא של ע"ז. עכו"ם דנסכי' במגעו לחמרי' דישאל אעפ"י שנסכו בפ' לע"ז לא נאסר מאיסורא של ע"ז כדי שיתחייב העכו"ם בתשלומין. ונהי דמ"מ משום בנותיהן הוא נאסר בהנאה מצי אמר עכו"ם אנא לא עבידנא ולא מידי שהרי אין היין נאסר אלא מפני גדר שגדרתם לעצמכם:

יט. תלמוד בבלי פסחים ז.

וניבטליה בשית! - כיון דאיסורא דרבנן עילויה - כדאורייתא דמיא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל. דאמר רב גידל אמר רבי חייא בר יוסף אמר רב: המקדש משש שעות ולמעלה, אפילו בחיטי קורדניתא - אין חוששין לקידושין.

כ. רש"י שם

אפילו בחיטי קורדנייתא - הצומחים בהרי אררט קשין הם מאד, ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם באו עליהם מים, ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש, ומפקע קידושי תורה, ושרי אשת איש לעלמא - הא מתרצינן בכמה דוכתינן: כל דמקדש - אדעתא דרבנן מקדש, והפקר בית דין הפקר, והם הפקירו ממונו.

כא. בעל המאור שם

וכדבר גידל אמר רב כלומר ממשנה יתירה שמעינן דשעה ששית שהיא מדרבנן עשאוה כשל תורה וככל איסורי הנאה שאסורין מן התורה שהמקדש בהם אין חוששין לקדושיה ולהכי תנא אסור בהנאתו ללמדך שדינו כדין כל איסורי הנאה שהן מן התורה אפי' בשעה ששית שהיא מדרבנן ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה וכו'

כב. מלחמת ה' פסחים ג.

ואף על גב דבששית חוששין לקדושיה שאני קדושין דלא אפקעינהו רבנן אלא מתחלת שבע משום גזירה וכו'

כג. חדושי הריטב"א שם

וכתב הרי"ט ז"ל וכו' ואגב אורחי' שמעינן שהמקדש באיסורי הנאה דרבנן אין חוששין לקידושיה כלל ואפי' להחמיר, ולא משום טעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כדכתב הרב בעל העיטור ז"ל אלא שכך דינו מן התורה דשוה פרוטה אמר רחמנא וליכא, וכיון שכן המקדש בפסולי עדות דרבנן חוששין לקידושיה לחומרא כדין תורה דהא איכא ממון גמור ועדים כשרים מן התורה, ע"כ בשם רבו הרא"ה ז"ל, ורש"י ז"ל כתב זה לשונו ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרינן אשת איש לעלמא הא מתרצינן בכמה דוכתי דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישאל ורבנן אמרו לאו קידושין ניהו ע"כ.

כד. חדושי הריטב"א קידושין נו:

מתני' הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצתה והזיקה פטור לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או שפרצה ליסטים ויצתה והזיקה פטור הוציאווה ליסטים הליסטין חייבין: גמ' וכו' הוציאווה ליסטין הליסטין חייבין. א"ר הושעיה כשהוציאווה לגוזלה אבל אם הוציאווה לאבדה הליסטין פטורין:

לא. תוספות בבא קמא נו:

וליסטים נמי שהכישוה - לגוזלה מיירי כדמוקי לה בירושלמי ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כמו שהיה חושב המקשה ולא חייש לפרש למה אין פשיטא לפי שקל להבין.

לב. תלמוד בבלי בבא קמא צח.

אמר רבה: הזורק מטבע של חברו לים הגדול - פטור; מאי טעמא? אמר: הא מנח קמך, אי בעית שקליה. והני מילי בצלולין דקא חזי ליה, אבל עכורין דלא קחזי ליה - לא; והני מילי דאדייה אדויי, אבל שקליה בידיה - מיגזל גזליה, השבה בעי מיעבד.

מתני' המקדש בערלה וכלאי הכרם. דאיסורי הנאה נינהו אינה מקודשת, ואיכא דקשיא ליה אמאי אינה מקודשת בערלה דהא אפשר ליהנות בה שלא כדרך הנאתה, כדאמרין בפרק כל שעה (פסחים כ"ד ב') כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן, ולא מילתא היא דנהי דלית בהו איסורא דאורייתא איסורא דרבנן מיהא איכא, והמקדש באיסורי הנאה דרבנן כגון סתם יינם וכיוצא בו אינה מקודשת, וכדאמרין בפסחים (ז' א') המקדש אשה בחמץ משש שעות ולמעלה ואפילו בחטי קורדנייתא דשרירן ויבישן שאינם חמץ מן התורה אלא נוקשה דרבנן אינה מקודשת, ואף על גב דהמקדש בעדים פסולים מדרבנן מקודשת, אומר מורי נ"ו דלא דמי דהתם איכא עדות מעליא מן התורה ומקודשת של תורה היא ולא מפקעי רבנן קדושי דאורייתא בכדי, אבל הכא כיון דאמר רחמנא דליתבי לה ממונא ומאי דיהיב לה השתא לאו ממונא הוא דהא איסורא דרבנן עלה לא מיקדשא כלל וכו'.

כה. קובץ שיטות קמאי פסחים ז.

מו' שעות ולמעלה (אסור). פי' רש"י בתחלת שש, אפי' בחטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין, וק' כיון דמקודשת היא מה"ת היאך אפקעוה רבנן לקדושיה מיניה, וי"ל דכיון דרבנן אסרו אותה אינה שוה כלום, וא"כ מדאו' אינה מקודשת דבעינן שווה כסף וליכא, חדא דאסור למוכרו, ועוד דלא ימצא אדם שיקנהו וכו' [תוס' ר"פ].

כו. תלמוד בבלי ראש השנה יח:

מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר. ואמרו להם: צאו והתענו על מה שהתעניתם!

כז. תלמוד בבלי חולין ו:

העיד רבי יהושע בן זרוז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו וכו' אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא: והא ר' מאיר עלה בעלמא הוא דאכיל! אמר ליה: מאגודה אכליה, ותנן: ירק הנאגד - משיאגד. ודלמא לאו אדעתיה! השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן.

כח. שולחן ערוך יורה דעה קכג, כו

דבש של ישמעאלים, אסור. הגה: מי שצתה יין נסך בשוגג, י"א שיתענה ה' ימים נגד ה' פעמים גפן שחומש (ר"ל לכד משנה תורה), ויתכפר לו (תשובת הרא"ש).

כט. תלמוד ירושלמי קידושין א, א

כתבו על דבר שהוא איסור הנאה תני ר' חנין מעשה בא לפני רבי ואמר הרי זו מגורשת ר"א אמר אינה מגורשת אמר ר' זעירא הויין רבנין פליגין מן דאמר אינה מקודשת אינה מגורשת ומן דמר מקודשת מגורשת חברייה אמרין לחומרין רבי יוסי בעא מהו לחומרין אינה מקודשת מגורשת היינו לחומרין אילו אינה מגורשת מקודשת היינו לחומרין [דף ג עמוד א] מהו כדון רבנין דקיסרין בשם רבי יעקב בר אחא מאן דאמר מגורשת מקודשת איסור הנייה מדבריהם ומן דמר אינה מגורשת מקודשת איסור הנייה מדבר תורה הא באיסור הנייה מדבריהם מקודשת אין תימר כן לית הדא פליגא על רב דרב אמר דברי רבי מאיר המקדש בחמץ משש שעות ולמעלן לא עשה ולא כלום תמן בגופו קידש וחמץ משש שעות ולמעלן טב הוא כלום ברם הכא בתניינים שבו קידש מעתה אפי' באיסור הנייה דבר תורה תהא מקודשת מה בינה לשטר שאינו יפה שוה פרוטה תמן אינו ראוי להשלים עליו ברם הכא ראוי הוא להשלים עליו.